

BOKESSAY

En britisk vinkling på norsk historie

DAVID REDVALDSEN

Undervisningsassistent, University College London
d.redvaldsen@ucl.ac.uk

Britain and Norway: Special relationships

Helge Ø. Pharo & Patrick Salmon (red.)

Oslo: Akademika 2012

Det glemte partnerskapet. Norge og Storbritannia i et nytt århundre

Øivind Bratberg & Kristin M. Haugevik (red.)

Oslo: Akademika 2012

Haakon Lie, Denis Healey and the making of an Anglo-Norwegian special relationship 1945–1951

Tony Insall

Oslo: Unipub 2010

Forskning som omhandler forholdet mellom Storbritannia og Norge har hatt et markant oppsving de siste årene. I tillegg til de tre titlene under anmeldelse her, ble min egen komparative studie av Det norske Arbeiderparti og britiske Labour i mellomkrigstiden publisert i 2011 (Redvaldsen 2011). Alle bøkene utgjør bestanddeler i en relativt liten historiografisk tradisjon. Dette kan sees av litteraturlistene som medfølger bøkene. Selv om Storbritannias rolle i norsk historie er et vedvarende moment, har denne vanligvis blitt tatt for gitt heller enn å være gjenstand for analyse. Det utstrakte samarbeidet under andre verdenskrig, Norges vestvendte nøytralitet 1914–1918 og, i mindre grad, Storbritannia som ledestjerne for norsk europapolitikk 1962–1972, er velkjente temaer. Forholdet har til tider gått enda dypere. I desember 1954 foreslo den avtroppende britiske ambassadøren i Oslo, Sir Michael Wright, å tilby Norge assosiert eller fullt medlemskap i Samveldet.¹

1. The National Archives (TNA), FO 371/116470. Northern Department NN 1051/1. Brev til Sir Anthony Eden fra Wright, 13/12-1954, s. 5. Se også Eriksen & Pharo (1997: 144).

Tony Insalls bok følger det som utviklet seg til å bli et spesielt venns­kapsforhold i perioden 1945–1951, da Labour og DNA satt med makten i sine respektive hjemland. I tiårene før andre verdenskrig hadde forholdet ikke vært nært. DNAs utmeldelse fra Den sosialistiske arbeiderinternasjo­nale i 1919 og Arbeidernes Faglige Landsorganisasjons utmeldelse fra Amsterdam-internasjonale i 1922 hindret et mulig samarbeid. Utmeldel­sene skyldtes radikaliseringen av den norske arbeiderbevegelsen. Likevel opphørte ikke all kontakt. Norges sosialdemokratiske Arbeiderparti, utbry­ter fra DNA 1921–1927, ble med i Internasjonale. Det var også løse forbin­delse mellom DNA og Independent Labour Party (ILP), en selvstendig enhet innenfor Labour. DNA hadde mer til felles med ILP enn Labour på dette tidspunktet. Begge utformet kriseplaner mot nedgangstidene (i mot­setning til Labour), og ILP foreslo å møte Parlamentet med en utfordrende sosialistisk tiltredelseserklæring i 1924 heller enn å regjere i mindretall. Dette er akkurat hva DNA gjorde da de inntok regjeringskontorene for før­ste gang i 1928. James Maxton, formann i ILP etter 1926, var gjest på DNAs konferanse i 1930 som tok i bruk ILPs slagord «Sosialisme i vår tid» (DNA 1930: 11, 166). Mellom 1931 og 1935 var både DNA og ILP med i De uavhengige revolusjonære partiers byrå (Cohen 2007: 166).

Disse mindre fellesinteressene sto langt tilbake i forhold til hva som ble oppnådd i de seks årene som fulgte andre verdenskrig. Et tett samar­beid mellom Labour og DNA så dagens lys, delvis drevet fram av uformell korrespondanse mellom partifunksjonærene Denis Healey og Haakon Lie, delvis etter anmodning fra Storbritannias ambassadør Sir Laurence Collier. Hans depe­sjer til utenriksminister Ernest Bevin 20. mars 1946 tok til orde for større forståelse mellom de britiske og norske arbeiderbevege­lene. Det var viktig at nordmennene fikk et mer positivt syn på Storbritan­nia, ellers fryktet han at de ville vende tilbake til nøytralitetslinjen som hadde karakterisert utenrikspolitikken fram til okkupasjonen i 1940. Dette var en av flere anledninger da Collier anbefalte nærmere kontakt.

I 1948 sørget Healey for at Lie ble orientert om Bevins tale til Parla­mentet om Vestunionen av John Inman, ambassadens attaché med ansvar for arbeidsforhold. Healey sendte også Lie et hemmeligstempelt doku­ment. Båndene mellom individer bidro til vennskap mellom partiene. I 1949 hjalp DNA det britiske utenriksdepartementet med å spre anti-kom­munistisk propaganda som sistnevntes informasjons- og forskningsavde­ling hadde laget. Labour og DNA arbeidet sammen om gjenopprettelsen av Den sosialistiske internasjonale som lyktes i 1951. Insall hevder ikke at vennskapet mellom de to partiene automatisk ble overført til statene Storbritannia og Norge, men han sier at det bidro til å etablere tillit i en spent internasjonal situasjon. Da Einar Gerhardsen tok til orde for NATO-med­lemskap på DNAs landsstyremøte 31. januar 1949, påsto han at det var den

britiske Labour-regjeringen som ledet forsøkene på å danne en slik allianse (Eriksen 1972: 192–193).

Spørsmålet om det eksisterer et spesielt vennskapsforhold mellom Storbritannia og Norge, er gjennomgangsmotiv i Pharo og Salmons bok. Olav Riste gir et langt på vei negativt svar i bokas korte konklusjon, men redaktørene mener at flere momenter burde belyses og satser på å stimulere til ytterligere debatt. Boka er et hjelpemiddel til det. Den inneholder kapitler om utenrikspolitikk, handel, ledende samfunnsaktører (Henrik Ibsen og Fridtjof Nansen), politiske partier og litteratur. At forsvarsforbindelser ikke blir dekket i nevneverdig grad, er ikke å regne som en mangel. Emnet har vært en gjenganger i britisk-norsk historie (Derry 1952; Riste 1985; Archer 1989; Salmon 1995). Det som kunne ha forbedret boka, ville vært et oppsummerende kapittel om forholdet mellom landene mer generelt. De tretten bidragene er ganske spesifikke, og den korte introduksjonen og konklusjonen er ikke selvstendige artikler. Det er god kronologisk dekning fra 1814 til i dag.

Roald Bergs kapittel om de mellomstatlige forbindelsene 1814–1914 er en brukbar vurdering av alle milepælene i denne perioden. Det dekker Norges gjenfødelse som egen stat i 1814, Novembertraktaten av 1855 der Storbritannia og Frankrike garanterte Sverige-Norges territorium, britiske holdninger til unionen og dens oppløsning i 1905 og, til slutt, Integritetsavtalen av 1907. Integritetsavtalen var et resultat av norsk uavhengighet, siden det var usikkert om Novemberavtalen ville fortsette å gjelde etter begivenhetene i 1905.² Alle lokale stormakter undertegnet denne gangen, men det er likevel klart at nordmennene verdsatte den britiske garantien høyest (Berg 2008: 34).

Som Berg skriver i andre verker, regnet Norge avtalen som en bekrefteelse på Storbritannias rolle som beskytter (Berg 2003: 91). Da utenriksminister Jørgen Løvland ble kritisert i Stortinget for avtalens mangler, svarte han at Storbritannia hadde tilrådd at regjeringen burde akseptere den (Berg 2008: 44). Norge hadde opprinnelig ønsket å inngå avtaler med hver stormakt for seg. Fridtjof Nansen, som gesandt i London, og Fritz Wedel Jarlsberg, gesandt i Paris, mente at bare deres vertskapsland trengte å undertegne (Berg 1995: 72). Siden saken ikke var av avgjørende betydning for Frankrike,³ er det dermed indikasjoner på at Norge var villig til å bli et britisk protektorat. Til gjengjeld ville Norge holde seg nøytralt, noe som beskyttet stormakten mot angrep fra den andre siden av Nordsjøen.

Til tross for enkelte skuffelser, særlig Storbritannias manglende støtte for norsk uavhengighet, håpet Norge på gode relasjoner med sin nestenabo gjennom hele 1800-tallet. Det første tegnet på gjensidighet kom i

2. TNA: FO 371/98. Memorandum av R.H. Hoare, 25/4-1906.

3. TNA: FO 371/98. Brev til Sir Francis Bertie fra Sir Edward Grey, 6/12-1906.

1905, da kong Edward VII aktivt støttet kandidaturet til sin svigersønn prins Carl av Danmark til den norske tronen (Salmon 2006: 63). Ledende norske politikere og diplomater trodde at Norge ved å velge Carl i realiteten kjøpte britisk godvilje. Kandidaturet lyktes, og fiendtlige utenforstående oppfattet det slik at Norge var for nær knyttet til Storbritannia. Det britiske flåtebesøket i 1908 brakte overskrifter i svenske aviser som «vassalstaten inspiseres» (Berg 1995: 96).

Kapittelet til Eivind Merok og Espen Ekberg om norsk skipsfart i England 1855–1905 er betydningsfullt, siden denne næringen utgjorde Norges fremste eksport fram til oljealderen begynte. Forfatterne overbeviser om hvor viktig det britiske markedet var for norske skipsredere. De nøt godt av frihandelen Storbritannia introduserte ved å oppheve Navigasjonslovene i 1849. Dette er et godt bidrag til norsk økonomisk historie, bare svekket av litt slurvete henvisninger. Merok og Ekberg avslutter med å anbefale mer internasjonalisme i forskning på norsk skipsfartshistorie, siden mange forhold ble bestemt utenfor nasjonalstaten.

Det har allerede vært nevnt at Fridtjof Nansen hadde tilknytning til Storbritannia. Som Carl Emil Vogt forteller var han medlem av Royal Societies Club, første norske gesandt i London 1906–1908 og rektor for St. Andrews-universitetet i Skottland på slutten av 1920-tallet. Vogt undersøker i hvilken grad Nansen klarte å dra nytte av det britiske nettverket til å understøtte sine utenrikspolitiske mål: først norsk uavhengighet, deretter humanitære anliggender. Som andre kapitler i artikkelsamlingen også bekrefter: Storbritannia verken støttet, eller kunne bli overtalt til å støtte, norsk uavhengighet. Men Vogt skriver at det var Nansens britiske kontakter som gjorde ham til Folkeforbundets Høykommissær for flyktninger. Dette er ganske godt dokumentert, og er av interesse fordi det at forbindelser eksisterer, i seg selv ikke beviser at de var effektive. Vogts svært leseverdige kapittel behandler foregangsmannens polferder, diplomati og humanitære hjelpevirksomhet. Nansen var for øvrig første formann for den norske avdelingen av Anglo-Norse Society, som ble etablert i 1921 (Derry 1981: 9).

Modernisme innenfor litteraturen var et fenomen som Norge bidro sterkt til. I Storbritannia var Henrik Ibsen heller enn Knut Hamsun dens eksponent (Fjågesund & Symes 2003: 76). Dette gjenspeiles i to kapitler som tar for seg mottakelsen av Ibsens verker der. Tore Rem behandler årene 1872–1914, mens Marie Wells dekker hele perioden fra dikterens død i 1906 til tusenårsskiftet. I 1891 og 1893 kan Ibsen ha vært den mest omtalte forfatteren i Storbritannia. Han ble sett på som en mann fra utkanten, kanskje grunnet Norges størrelse og beliggenhet. Mange mente også han var sosialist, noe som især skyldtes at Fabian Society var blant hans mest entusiastiske beundrere. Han var ihvertfall radikal, og *Gjengangere* fikk først lisens til å bli spilt i 1914. *Et dukkehjem* hadde sin britiske premiere i 1889. Wells' kapittel gir nøyaktige opplysninger om oppsettin-

ger i London og andre byer 1906–2000. I tillegg viser hun hvordan Ibsen ble del av den britiske kulturen gjennom dramatiseringer på fjernsynet og stiloppgaver til eksamen i engelsk.

Det tredje kapittelet som omhandler litteratur heter «Not only Ibsen» og er skrevet av Janet Garton. Det fokuserer på moderne norsk skjønnlitteratur og hvordan forskjellige sjangre har klart seg i møte med et britisk publikum. Likevel er det nok populærlitteraturen som har gjort mest inntrykk. Jostein Gaarder fikk en uventet suksess med *Sofies verden* i 1995, og senere har salget av krimbøkene til Karin Fossum og Jo Nesbø gått strykende. Men også skuespillet basert på Ingvar Ambjørnsens bok *Elling* ble satt opp i London i 2007, så det hender at mer alvorlig litteratur også får innpass.

Pharo og Salmons bok har to kapitler som helt eller delvis omhandler mellomkrigstiden. Det første av de to setter det britisk-norske forholdet i sammenheng med Folkeforbundet, og er skrevet av Marta Stachurska-Kounta. Da Norge ble medlem av denne organisasjonen i 1920, ga det større muligheter for å fremme en nøytralitetslinje. Selv om Norges nøytralitet hadde blitt anerkjent av stormaktene, valgte Norge å si opp Integritetsavtalen i 1924 etter å ha trådt inn i Folkeforbundet (Salmon 1997: 184). Storbritannia følte iblant at dets innflytelse i Oslo var i ferd med å avta.

Norge koordinerte utenrikspolitikken med Danmark og Sverige i Genève, og statsminister Johan Ludvig Mowinckel klarte å skape en gruppe kjent som «Oslo-statene», bestående av de nordiske landene og Benelux. Folkeforbundet var likevel ikke problemfritt. På den ene siden var Norge uvillig til å ta del i kollektive forordninger, særlig mot stormakter (Riste 1985: 129). På den andre siden la Norge merke til hvor vanskelig det var å få i stand økonomiske sanksjoner mot Italia etter landets invasjon av Etiopia i 1936. Paradoksalt nok, siden Storbritannia spilte en avgjørende rolle i å holde tilbake kollektiv avstraffelse, måtte forsvaret av Norge hvile mer på denne stormakten. I en ustabil verden ga Norges nøytralitet ikke fullstendig beskyttelse, og landet foretrakk en annen demokratisk stat framfor Tyskland eller Sovjetunionen. I september 1939 forsikret Sir Cecil Dormer, den britiske gesandten, utenriksminister Halvdan Koht at Storbritannia ville regne et angrep på Norge som et angrep på seg selv. Storbritannia forble siste forsvarslinje, og var også Norges største handelspartner (Det statistiske sentralbyrå 1940: 122, jf. 122–126).

Hans Otto Frøland og Lars Fredrik Øksendal har skrevet om både bilateral handel og samarbeidet innen mer omfattende europeisk handelspolitikk 1931–1972. I hele denne perioden var Storbritannia ledestjernen for norske handelsinteresser. Norge var imidlertid enda mer skeptisk til EEC enn Storbritannia var. Begge land betakk seg i forbindelse med dannelsen av Den europeiske kull- og stålunion i 1951 og EEC i 1957 (Geyer 1997: 44). Men da Storbritannia likevel søkte om medlemskap i EEC i 1961,

bestemte Norge seg motvillig for å følge med (Geyer 1997: 45). Motviljen forklarer hvorfor Norge brukte ett år på å søke, mens Danmark og Irland umiddelbart fulgte det britiske eksempelet. Etter at de Gaulle hadde brukt veto mot Storbritannias inntreden i januar 1963, trakk Norge sin søknad. Historien gjentok seg med Storbritannias andre søknad i 1967: Norge søkte også, men trakk seg da Storbritannia ikke slapp inn (Geyer 1997: 46). Veiskillet kom først i 1973 etter at den norske folkeavstemningen året før hadde forkastet medlemskapet som var forhandlet fram.

Kapittelet begynner med Norge som Storbritannias følgesvenn når det gjelder pari-politikken i 1920-årene og 1931, gir mange fakta om anglo-skandinavisk handel i 1930-årene, dekker etterkrigsutviklinger slik som OEEC- og UNISCAN-avtalen, og avslutningsvis forhandlingene som ledet til dannelsen av EFTA i 1960. Forfatterens påstand om at Storbritannia ikke direkte styrte pari-politikken er litt i utakt med Salmon, som hevder at Bank of England ga pund-kreditter så vel som moralsk støtte til Norge, Danmark og Finland da de bestemte seg for å vende tilbake til gullstandarden (Salmon 1997: 244).

Artikkelsamlingen inneholder et annet kapittel om britisk-norske handelsforbindelser, av Glen O'Hara, fra 1945 til ca. 1985. O'Hara har fremragende kunnskaper om fiskeripolitikk. Som andre bidragsytere nevner han hvordan Den internasjonale domstolen i Haag dømte til fordel for Norge i 1951 i landets konflikt med Storbritannia om fisk. O'Hara legger fakta til grunn for sine syn. Hans behandling av fiskeriforhandlingene som del av Norges avbrutte inntreden i EF er overbevisende, selv om man lurer på om tiårsutsettelsen var en mulighet for Norge å tilpasse seg regelverket heller enn et springbrett til å oppnå enda mer.

Europarådet er mest kjent som vertskapet for Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Anne Deighton har skrevet et kapittel om britisk-norsk samarbeid i dets oppstart i 1949. Hun sier selv at det er en empirisk artikkel, og det er sant at kildene nesten utelukkende består av arkivalia fra det britiske riksarkivet og Europarådet. Bruk av flere sekundærkilder kunne ha skapt en bedre ramme omkring arbeidet, og det kunne også hatt godt av et klarere fokus på det britisk-norske samarbeidet. Norges linje ble i hovedsak avgjort av utenriksminister Halvard Lange, hvis sønn, historikeren Even Lange, Deighton har intervjuet.

Hallvard Notakers kapittel om forbindelser mellom det britiske konservative partiet og Høyre lider av motsatte problem. Han har bare i liten grad brukt sistnevntes arkiv, mens han overhodet ikke har konsultert de britiske konservatives. Kapittelet dekker perioden 1960 til 1990. Notaker mener at Høyre ikke i nevneverdig grad beundret Margaret Thatcher, og at mellomstatsforholdet ble svakere grunnet hennes omstridte politikk. Begeistringen var langt større da daværende konservative statsminister Harold Macmillan gjestet Norge i 1960 enn da Thatcher ankom i 1986.

Macmillan var opphavsmann for idéen om selveierdemokratiet, mens Notaker hevder at Høyre ikke ble noe særlig påvirket av Thatchers tid som statsminister. Behovet for støtte fra mellompartiene er bare delvis en forklaring, siden han innrømmer at Høyre også ønsket privatisering og markedsløsninger. Men kapittelet inneholder interessant stoff om hvordan norske holdninger til Storbritannia har endret seg, og hvordan nordmenn forestiller seg landet.

Clive Archer har skrevet om Norge, Storbritannia og nordområdene. Kapittelet nevner Royal Marines øvelser i Nord-Norge siden 1970-årene, og betrakter forsvarssamarbeidet som nært mellom 1949, da NATO ble opprettet, og de påfølgende 25 årene. Storbritannia ble mer opptatt av nordområdene på 1980-tallet, men interessen har dalt etter den kalde krigens opphør. Det motsatte er tilfellet for Norge. Archer begynner med å definere begrepene og undersøke deres nytte før han går videre til den kalde krigen i nordområdene. Regionens ressurser og miljø blir deretter behandlet i forbindelse med Norges arktiske besittelser (Svalbard og Jan Mayen). Selv om kapittelet er nyskapende, setter Archer det i en kjent ramme: USAs og Sovjetunionens stillinger ble sterkere etter 1945, Storbritannias relativt svakere. Dette hadde uunngåelig betydning for det britisk-norske forholdet. Churchills besøk til Norge i 1948 hadde blitt utsatt i to år av frykt for å fornærme russerne (Riste 2001: 186).

Utgangspunktet for Bratberg og Haugeviks bok er at forholdet mellom Norge og Storbritannia kanskje spenner videre enn noen gang. Likevel er det gjenstand for liten oppmerksomhet. Da statsminister David Cameron besøkte Norge i juni 2012, var dette ingen stor nyhetsbegivenhet. Boka, som er mer preget av statsvitenskap enn historie, deler seg i tre: fokus på henholdsvis de politiske systemene, utenrikspolitikk og kultur.

Første del om de politiske systemene er sammenlignende. Bratberg og Trond Nordby beskriver hvordan parlamentarismen utviklet seg i de to statene. En kort seksjon vurderer britisk påvirkning på Norge, men kommer til at det norske politiske systemet i hovedsak utviklet seg organisk. Sammenligningen kan ikke annet enn å være diakronisk ettersom den britiske kongemakten brukte vetoretten siste gang i 1708, mer enn et århundre før Norge fikk sin grunnlov og dermed maktfordeling.⁴ Kapittelet behandler i hovedsak to separate utviklinger som ikke sammenføres. Men det gir en innføring i hvorfor systemene er forskjellige.

Bernt Aardal og Dag Einar Thorsen bidrar med et kapittel om valgordningene i de to landene. Det forklarer hvorfor den britiske modellen med enmannskretser er i ferd med å bevege seg mot den typisk europeiske. De to store partiene er ikke lenger like dominerende, og valgene til de nye

4. Se Holmøyvik (2012: 533) som hevder at det ikke var Montesquieus maktfordeling etter britisk mønster som ble knesatt på Eidsvoll.

nasjonale forsamlingene i Skottland og Wales gjennomføres med et element av forholdstallsvalg. For første gang siden andre verdenskrig er det i skrivende stund en koalisjonsregjering ved makten i Storbritannia. Når det gjelder Norge, er dagens ordning heller ikke fullstendig matematisk rettferdig – de største partiene blir litt overrepresentert. Forfatterne gir bakgrunnen for hvorfor den norske valgordningen har blitt justert i de siste årene. De påviser også hvordan begge valgordningene er tuftet på bestemte ønskede mål: effektiv styring eller en mer konsensuspreget beslutningsform. En interessant observasjon er at de konservative i Storbritannia mente de kunne klare seg mot arbeiderbevegelsen under allmenn stemmerett uten å innføre tryggheten forholdstallsvalg kunne ha gitt dem. Høyre i Norge derimot, ønsket forholdstallsvalg for å sikre interessene til sine velgergrupper som tross alt var (økonomiske) minoriteter (Danielsen 1964: 14). Likevel, som forfatterne også nevner, var arbeiderpartienes rolle ikke mindre viktig. Ramsay MacDonald godtok majoritetsvalg fordi Labour med tiden ville dra nytte av det, mens Martin Tranmæl truet med valgstreik og stortingsstreik om ikke forholdstallsvalg ble innført (Bloch et al. 1979: 135; Lorenz 1970: 54).⁵

I tredje kapittel vurderer Øvind Bratberg båndene mellom norske og britiske partier. Høyre, Venstre og Arbeiderpartiet har søsterpartier i Storbritannia, og Bratberg forsøker å vurdere Fremskrittspartiet også i et britisk perspektiv. Sistnevnte kunne ha blitt sammenlignet med UK Independence Party, et annet populistisk parti som ser med mistro på innvandring og ønsker lave skatter. Det er imidlertid ikke alle norske partier som har et klart sidestykke i Storbritannia, og forfatteren hadde ikke trengt å tvinge dem inn i formen. Artikkelen er bedre når den trekker fram perioder der britiske og norske regjeringer har hatt et visst ideologisk samspill: Attlee og Gerhardsen 1945–1951, Thatcher og Willoch 1981–1986, Blair og Stoltenberg 2000–2001.

I de tre kapitlene som handler om utenriksforholdet, er det naturlig nok flere berøringspunkter mellom landene. Kristin Haugeviks kapittel «Fra storpolitisk allianse til lavmælt vennskap. Norge og Storbritannia i utenrikspolitikken» gir en grei oppsummering av forbindelsene mellom 1905 og i dag. Det er såpass aktuelt at det får med seg den nye samarbeidsavtalen signert i 2011 av Jens Stoltenberg og David Cameron, der åtte politiske områder skal være arena for felles oppgaver. Uten å tilføre særlig mange nye observasjoner eller fakta, er det godt skrevet og ville ha egnet seg i Pharo og Salmons bok som innledning. Haugevik viser hvordan forholdet til tider har vært svært nært, for eksempel nevner hun hvordan det på «et tidspunkt» fantes planer om å huse det norske utenriksdepartementet og den britiske ambassaden i samme bygning.

5. Arbeiderpartiets landsmøte i 1919 godtok virkemidlene uten å knytte dem direkte til forholdstallsvalg.

Jan Erik Grindheim tar for seg Norge og Storbritannias forhold til Den europeiske union. Til tross for den åpenbare forskjellen at Storbritannia er medlem mens Norge ikke er det, finnes det en god del likheter i landenes europapolitikk. Begge vil gjerne ha et Europa à la carte, der de får delta i fora som fremmer deres nasjonale interesser og kan takke nei til det som ikke passer. I det store bildet er både befolkning og regjeringer blant de mest skeptiske til integrasjonsprosessen. Grindheim forklarer dette ved å vise til at de begge ligger i Europas utkant: «I Europa, men ikke av det.» Artikkelen er mangesidig, og det er prisverdig at Grindheim søker å finne de bakenforliggende årsakene til at kontinentet vektlegger EU mer.

Christina Sollis kapittel om det norsk-britiske energisamarbeidet er nyskapende. Energipolitikk og det britisk-norske forholdet er ikke fullstendig *terra incognita* (Tamnes 1997: 209–212), men her får man mange aktuelle opplysninger, samtidig som samarbeidet de to landene imellom vektlegges. Solli forklarer hvordan rammeavtalen av 1964 mellom Norge og Storbritannia om midtlinjedelingen i Nordsjøen la grunnlaget for et godt samarbeid om olje og gass. Antologiens innledning hevder at Norges rolle i det bilaterale forholdet er blitt styrket, og mye av æren for det kan tillegges landets energiressurser. Storbritannias egne energiressurser er dalende. Norge kan både ivareta sine interesser og samtidig være en viktig partner for Storbritannia.

Et annet eksempel på at Norges stjerne er stigende, kommer i det mest tidsaktuelle kapittelet «Skottland mot uavhengighet med Norge som modell?» av Atle L. Wold. I 2011 fikk det skotske nasjonalistpartiet rent flertall i nasjonalforsamlingen i Edinburgh. Dette har satt skotsk uavhengighet på dagsordenen med en folkeavstemning berammet til september 2014. Skotske separatister ser på Norge som et foregangsland for hva små nasjoner kan oppnå. Likhet i folketall, geografisk beliggenhet og ressurser utdyper denne beundringen. Skottland ligger politisk til venstre for resten av Storbritannia, og den nordiske modellen har derfor klar appell. Wold gir ikke noe entydig svar på om Norge egner seg som forbilde for et eventuelt uavhengig Skottland, men det er i virkeligheten en fordel siden det ikke er klart om det i det hele tatt blir noen løsrivelse.

Tore Rem er eneste bidragsyter som både er med i Pharo/Salmon og Bratberg/Haugevik. Til sistnevnte samling leverer han en litteraturhistorisk artikkel om hvordan henholdsvis Charles Dickens og Henrik Ibsen oppnådde litterær suksess i hverandres hjemland. Ibsen vektlegges litt mer enn Dickens, men her har Rem sitt eget arbeid å støtte seg til. Han skriver om hvordan kulturen er sammenfiltret og forfattere påvirker hverandre over landegrensene. Alexander Kielland var en ivrig leser av Dickens. Nye impulser om Ibsen har de siste årene kommet fra den engelskspråklige verden, mens Per Pettersons roman *Ut og stjæle hester*, som har hatt suksess i engelsk oversettelse, stadig hentyder til Dickens.

I artikkelsamlingens siste kapittel vurderer Jan Erik Mustad hvordan det britiske samfunnet blir dekket i norsk offentlighet. Det er fremdeles en overvekt av det historiske framfor det nåværende, og dette gjelder ikke minst i skolen og på høyere læresteder. Likevel gir ikke dette nødvendigvis et galt bilde av landet: skjev fordeling av ressurser og monarkiets pomp og prakt kjennetegner også dagens Storbritannia.

Det finnes en rekke temaer i tilknytning til britisk kulturell påvirkning på Norge som kunne undersøkes nærmere. Eksempler innbefatter religiøse grupper som kvekerne, metodistene og Frelsesarmeen, veldedige eller ideelle organisasjoner som samvirkelaget eller frimureriet, spill som fotball og bridge; alle en del av den norske hverdagen. Tidligere forskning har nøydt seg med å konstatere at slike innflytelser fantes. For eksempel nevner Jens Arup Seip at Søren Jaabæk skrev en Englands historie og at Norge burde lære av stormakten (Seip 1981: 86, 24). Når det gjelder påvirkning den andre veien, fra Norge til Storbritannia, er heller ikke den fraværende. Litteratur, kvinnesak og venstreorientert politikk er områder der Norges eksempel framheves. Dessuten er Norge et element av den britiske nasjonale identiteten, knyttet til vikingene og skandinaviske bureisninger på øyriket. Derfor var det et tema i engelsk litteratur på 1880- og 1890-tallet at en etterfylling av skandinaviske gener var nødvendig (Fjågesund & Symes 2003: 128). Bøkene under anmeldelse bidrar til å endre fokuset på anglo-norsk historie. I stedet for å være tråder innenfor norsk historie mer generelt, kommer den i søkelyset. Når det tidligere har vært skrevet direkte om anglo-norsk historie, har det stort sett dreid seg om diplomati, forsvars- eller sikkerhetspolitikk. Disse emnene er ikke fraværende her, men de ledsages av mer ukjente problemstillinger som gir flere biter til puslespillet. Dessuten er mange av bidragene mer nøkterne i tonen enn hva henholdsvis norgesvenner og anglofile skribenter hittil har prestert. Det varsler en ny fase i forholdet, også hva angår

Litteratur

- Archer, C. (1989) *Uncertain Trust. The British and Norwegian Defence Relationship*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Archer, C. & I. Sogner (1998) *Norway, European Integration and Atlantic Security*. London: Sage Publications.
- Berg, R. (1995) *Norge på egen hånd 1905–1920*. Bind 2 i *Norsk utenrikspolitikkens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, R. (2003) Norge og England på 1800-tallet: Litt om følelser og interesser i storpolitikken. I S. Holtsmark, H. Pharo & R. Tamnes (red.) *Motstrøms. Olav Riste og norsk internasjonal historieskrivning*. Oslo: Cappelen Akademisk (89–109).
- Berg, R. (2008) «Gud fri os ialfald fra at faa Onkel Eddy mot oss». Integritetstraktaten og «den britiske garanti». I R. Berg (red.) *Selvstendig og beskyttet. Det stormaktsgaranterte Norge fra Krimkrigen til NATO*. Bergen: Fagbokforlaget (33–48).

- Bloch, M., E. Jacobsen, B. Nordling & K. Thorshaug (1979) Martin Tranmæl; en bibliografi. *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, 2: 105–151.
- Cohen, G. (2007) *The Failure of a Dream. The Independent Labour Party from Disaffiliation to World War II*. London: Tauris Academic Studies.
- Danielsen, R. (1964) *Det norske Storting gjennom 150 år*, bd. 2. Oslo: Gyldendal.
- Derry, T. K. (1952) *The Campaign in Norway*. London: H.M. Stationery Office.
- Derry, T. K. (1981) *A History of the Anglo-Norse Society, Oslo 1921–1981*. Oslo: Tanum-Norli.
- Det statistiske sentralbyrå (1940) *Statistisk årbok for Norge*. 59. årgang. Oslo.
- DNA (1930) *Protokoll over forhandlingene på Det norske Arbeiderpartis 28. ordinære landsmøte i Oslo 14.–16. mars 1930*.
- Eriksen, K. E. (1972) *DNA og NATO. En redegjørelse for debatten og vedtakene i Det norske Arbeiderparti 1948–49*. Oslo: Gyldendal.
- Eriksen, K.E. & H. Ø. Pharo (1997) *Kald krig og internasjonalisering 1949–1965*. Bind 5 i *Norsk utenrikspolitikk historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fjågesund, P. & R. Symes (2003) *The Northern Utopia. British Perceptions of Norway in the Nineteenth Century*. Amsterdam: Rodopi.
- Geyer, R. (1997) *The Uncertain Union. British and Norwegian Social Democrats in an Integrating Europe*. Aldershot: Avebury.
- Holmøyvik, E. (2012) *Maktfordeling og 1814*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lorenz, E. (red.) (1970) *Norsk sosialisme i dokumenter. Sentrale tekster i arbeiderbevegelsens historie fra 1850 til 1970*. Oslo: Pax.
- Redvaldsen, D. (2011) *The Labour Party in Britain and Norway. Elections and the Pursuit of Power between the World Wars*. London: I.B. Tauris.
- Riste, O. (1985) Was 1949 a turning point? Norway and the Western powers 1947–1950. I O. Riste (red.) *Western Security: The Formative Years. European and Atlantic Defence 1947–1953*. Oslo: Norwegian University Press (128–149).
- Riste, O. (2001) *Norway's Foreign Relations: A History*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Salmon, P. (1997) *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salmon, P. (2006) En ærlig megler? Diplomati og maktbalanse i britisk Skandinavia-politikk 1905–1907. I R. Hobson, S. Holtsmark & T. Kristiansen (red.) *Stormaktene, Norge og Sverige 1905–1907. Fra konsultasjon til integritetstraktat*. Oslo: Cappelen Akademisk (49–79).
- Salmon, P. (red.) (1995) *Britain and Norway in the Second World War*. London: H.M. Stationery Office.
- Seip, J. A. (1981) *Utsikt over Norges historie*, bd. 2. Oslo: Gyldendal.
- Tamnes, R. (1997) *Oljealder 1965–1995*. Bind 6 i *Norsk utenrikspolitikk historie*. Oslo: Universitetsforlaget.